

Prilog za sliku mitskog krajolika u Imotskome polju

U prilogu se raspravlja o nekoliko toponima u Imotskom polju na području mjesta Proložac Donji. Uz ispravke nekih dosadašnjih krivih tumačenja, iznosi se niz toponima iz kojih se mogu prepoznati ostatci mitske slike starog, pretkršćanskog svjetonazora.

Ključne riječi: stara slavenska vjera, Opačac, Perinuša, Imotsko polje, Perun, Perin

Ovaj prilog*, posvećen prijatelju Tomi Vinščaku, rasprava je o nekoliko toponima u Imotskom polju, na području Proložca Donjeg kod Imotskog. Između ostalih, raspravlja se o toponimu Perinuša na koji je prvi upozorio kolega Vinščak te je organizirao odlazak i razgledanje toga mjesta skupini u kojoj su bili akademik prof. dr. sc. Radoslav Katičić, prof. dr. sc. Vitomir Belaj, mr. sc. Krešimir Krnic i nekolicina drugih, među njima i ja. U prilogu, koji je nastao na temelju šireg članka (v. Zorić 2023), ispravljaju se dosadašnja pogrešna tumačenja toponima Perinuša i hidronima Opačac te se potom na temelju povijesnog i jezičnog (toponimskog i hidronimskog nasljeđa, vjerske tradicije, kao i prirodnih karakteristika kraja upućuje da bi područje Opačca i Perinuše moglo biti sjedište stare župe Imote s obrednim središtem stare, pretkršćanske vjere.

Opačac

Brojni su navodi, osobito u pregledima mjesne povijesti, u kojima se tvrdi da je vrelo *Opačac* na rijeci Vrljici, u mjestu Proložac Donji kod Imotskog, zapravo dokaz povijesne prisutnosti benediktinaca na području stare hrvatske župe

* Prilog objavljujemo kao osobni prinos autora poštujući njegovo prijateljstvo s pokojnim Tomom Vinščakom i želju da sudjeluje s radom u zborniku.

Imota.¹ Opačac je naziv za izdašno vrelo uz desni rub gornjeg toka rijeke, ali se odnosi i na dio okolnog zemljišta. Ukratko, tvrdi se da hidronim Opačac dolazi od *opat*, titule poglavara benediktinskoga samostana pa da je stoga Opačac zapravo opatovo vrelo i da je to dokaz da se na mjestu nekadašnjeg franjevačkog samostana nalazio benediktinski samostan. Zbog više razloga ovu se tezu može dovesti u pitanje i osporiti. Prvi razlog je jezične naravi. U hrvatskoj štokavskoj ikavici onaj Č u hidronimu Opačac može doći samo od K. Da je naslov poglavara benediktinskog samostana u korijenu hidronima Opčac, onda bi se ime tog vrela izgovaralo *opaČac*, a nikako *opaČac*. Prema jezičnom pravilu (jotacija) T daje Č. Dakle, da ime ovoga vrela na Vrljici dolazi od naslova opat, onda bi se ono zvalo Opačac, a nikako Opačac. Ne treba niti spominjati da, za razliku od, primjerice, kajkavaca, govornici imotske ikavice, kako u pismu tako i u izgovoru, vrlo dobro razlikuju glasove Č i Ć.

Drugi razlog temeljem kojega je moguće osporiti tezu o benediktincima nudi povijesna znanost. U historiografiji, osim nekih nagađanja i nepotvrđenih ubikacija, ne postoji nijedan pouzdan podatak koji bi upućivao i potvrdio da su benediktinci imali svoj samostan na području Imotskoga bilo u kojem razdoblju kršćanske povijesti, onome iz vremena rane Crkve, prije hrvatskoga doseljenja ili nakon velike seobe (usp. Ostojić 1964: 519). Sigurno je samo to da je franjevački samostan *na Opačcu* podignut oko 1300. godine. Oko 1600. godine zbog osmanskih upada i uznemiravanja franjevci su napustili svoj samostan i povukli se na otočić u Prološkom blatu. No 1715. godine i to su mjesto morali napustiti i otići u svoj novi samostan u Pisku kod Omiša. Na područje Imotskog vraćaju se 1717. godine, nakon oslobođenja najvećeg dijela župe i grada Imotskog, ali se nerado nastanjuju u sam grad Imotski. Želja je bila vratiti se na mjesto staroga samostana, na “misto od svetinje”, kako su uvjerali redovničke poglavare i svjetovne vlasti. U grad Imotski dolaze tek 1738. godine i 1740. počinju graditi samostan koji dovršavaju tridesetak godina kasnije. Na Opačcu pak, obitelji Franceshi², novim gospodarima područja Imotskoga, dano je pravo da podignu manju crkvu zbog zasluga u ratu. Dugo su se sporili oko prava na

1 Autore i djela (V. V. Grabovac, A. Ujević, A. Nikić, V. Vrčić, P. Oreč i drugi) koji zastupaju navedenu tezu vidi u Zorić (2023).

2 U talijanskom eponimskom rječniku Donji Proložac naziva se Villa Franceschi. Obitelj ratnog zaslužnika Zuanea Franceschija, u području Donjega Prološca, među ostalima, zemlju je dobila zbog ratnih zasluga u oslobodilačkom ratu kada je Imotski 1717. godine oslobođen od Turaka.

ubiranje milostinje od naroda koji je iz okolnih krajeva hodočastio u tu crkvu. Crkva sv. Marije ili Gospina crkva ondje stoji i danas, a u Donjem Prološću i danas je veoma snažno štovanje Velike Gospe.

Poredbena toponimija daje dodatne argumente za osporavanje teze prema kojoj se hidronim Opačac objašnjava pojmom opat. Naime, prema tumačenju teško se može objasniti isti hidronim na rijeci Janj kod Šipova u Bosni i Hercegovini, niže od izvora i prije no što se ta rijeka ulijeva u Plivu, u blizini sela Babići, gdje također postoji vir koji se zove Opačac.³ Također, u Dabarskom polju u istočnoj Hercegovini teče ponornica koja se zove Opačica. I u Livanjskom polju kod sela Lipa teče ponornica (danas većim djelom uređena kao odvodni kanal) koja se također zove Opačica.⁴ U Crnoj Gori, na brdu poviše Herceg Novog postoji izvor, danas kaptiran za vodoopskrbu, s kojeg do mora, kod Zelenike, teče rijeka Opačica. Također i u zaleđu Skadarskog jezera na rijeci Orahovštici, jedan vir se zove Opačac.⁵ Povijesno gledano, ni jedan od ovih hidronima ne može se dovoditi u vezu s povijesnom nazočnošću benediktinaca i njihova samostanskog poglavara na tome mjestu iz čega bi postao hidronim Opačac. Zagovornicima teze o Opačcu kao opatovom vrelu bila je zazorna tvrdnja da bi Opačac dolazilo od pridjeva opak. Bili su (usp. Ujević 1994 i Grabovac 2017) u pravu tvrdeći da bi se izdašno vrelo koje polju i usjevima donosi obilje vode teško moglo smatrati opakim. Nije ovdje riječ o opakosti i time šteti koju može prouzročiti, nego se radi

3 Opisao ga je Viktor Ržehak koji navodi da “rijeka Janj izvire ispod klisure visoke preko 100 m, a 200 m niže od izvora nalazi se vir Opačac, gdje je voda duboka preko 30 m” (1958: 105–106).

4 Znameniti povjesničar Vjekoslav Klaić (1878: 22, 169; 1928: 16) rječicu u Livanjskom polju imenovao je *Opatčica*. Iz toga je zaključio da su obližnji ostatci građevine zapravo nekadašnji benediktinski samostan jer da bi *Opatčica* dolazila od opat. Klaić se u pisanju ovoga hidronima oslanjao na Ivana F. Jukića (1851: 28, 30). Jukić međutim nije izvodio povezanost hidronima, koji je također pisao *Opatčica*, s naslovom opat. Ovaj hidronim i danas se u mjesnom govoru navodi kao Opačica, a ne Opatčica. Da se Klaić, kao i Jukić, rukovodio pravopisnom normom pisanja nenaglašenog samoglasnika (usp. 1878: 25), pokazuje i njegovo jednako pisanje hidronima Opačica u Dabarskom polju koji je također pisao kao *Opatčica* iako se i ta rječica u mjesnom govoru, pa tako i na zemljopisnim kartama, navodi kao Opačica.

5 Na starijim mapama Rijeka Orahovštica upisana je kao Opačka rijeka. Orahovštica se zove vjerojatno zbog legende zabilježene u obližnjem selu Donji Bačelji prema kojoj je sv. Petar Cetinjski tu zasadio orah koji je suh do tzv. Trojičinog dana (7. lipnja, Duhovi) dok nakon tog dana prolista. Na Opačcu se nalazi i stari kameni most, za koji mjesni vodiči navode da je iz 15. st., a naziva se Babin most. Nedaleko je i manastir sv. Nikole.

o vodi koja teče *naopako*, koja teče suprotnim smjerom, što jest slučaj s vrelima i virovima gdje se voda vrti obrnuto ili suprotno, tj. *naopako* u odnosu na tok matice. U slovenskim i hrvatskim kajkavskim područjima postoje hidronimi *Paka* koji se mogu prenijeti i na naselja u blizini. Na primjer, na Kalniku kod Novog Marofa postoji utvrda Paka ispod koje teče istoimeni potok. I kod Čaglina u Slavoniji postoji naselje Paka. U Sloveniji kod Kočevja postoji Paka, a također i na Pohorju izvire Paka koja se na kraju svog toka ulijeva u Savinju. Jezikoslovci ove toponime tumače pridjevom *opak* (usp. Bezljaj 1961: 72–73; Snoj 2009: 299–300). Hidronim Paka tumači se kao “*nasprotno smer tekoča voda*”, dakle, voda koja teče u suprotnom, naopakom smjeru. Prema tome, u osnovi hidronima Opačac, Opačica (ili pak Paka) nije opakost u smislu neke zle činidbe polju i usjevima, nego taj hidronim treba tumačiti (na)opakom vrtnjom vodenog toka.

Perinuša

Nizvodno od izvora rijeke Vrljike, nizvodno od Opačca, kod Kamenmosta, zemljište u riječnom rukavcu Vrljike naziva se Perinuša. Tamo se, kako se može razaznati iz imena mjesta, nalazi kameni most. Stariji podatci upućuju na postojanje još mnogo starijeg mosta i ustava, još iz osmanskih vremena, a prema nekim navodima još i starijih vremena. Nekada je tu bilo pojilište za stoku, kao i mjesto za pranje robe. Bile su tu i mlinice. Prema starijim podacima tu se nalazila i stara kamen-kula koja je, prema mjesnoj predaji, bila iz osmanskih vremena. Slično kao i za Opačac, u mjesnim se povjesnicama za Perinušu veoma često donosi lokalna predaja prema kojoj je mletački zaslužnik Zuane Franceschi iz Omiša 1717. godine u oslobođanju Imotskog dobio zemlju koja je nazvana prema nadimku Perinović koji je nosila ta obitelj. Lokalno se može čuti još jedno pučko tumačenje toponima Perinuša – riječ je o mjestu na kojemu se pere rublje – prema kojemu bi ime potjecalo od glagola “prati”. Značenje toponima Perinuša trebalo bi podvrgnuti dodatnom ispitivanju. Pri tomu valja imati na umu činjenicu da je Zuane Franceschi dobio mnogo više zemlje no što je sama Perinuša u rukavcu Vrljike. Kako to da se onda sva njegova zemlja nije prozvala Perinušom nego samo jedan njen dio? Franceschi je dobio i Opačac, dapače i pravo da ondje podigne zavjetnu crkvu, što je godine 1718. i napravio. Zašto se i taj dio zemljišta, dodijeljen obitelji Zuanea Francechija nije nazvao Perinušom,

nego je opstalo staro ime, toponim (za zemljište) i hidronim (za vrelo) Opačac? Ako bi i bila točna tvrdnja da je toponim Perinuša izveden od nadimka Perinović, time se nikako ne bi moglo opravdati jedan hidronim poviše Posušja u susjednoj Bosni i Hercegovini. Naime, na krševitoj zaravni ispod sela Zavelim, a iznad zaselaka Budimiri i Podbila nalazi se nevelik izvor imenom Perinuša.⁶ Ako ona Perinuša u Imotskom polju i jest nazvana po obitelji Franceschi, u Bosni i Hercegovini, u dijelu Imotskog kadiluka zvanom Gornja Bekija koji je ostao u posjedu Osmanlija, osloboditelj Imotskoga nije dobio zemljište kao nagradu. Kako je onda ta Perinuša, u općini Posušje, dobila ime i koje je značenje toga toponima?

Prezime Franceschi i danas postoji u Imotskom. Nedvojbeno je riječ o nasljednicima nekadašnjih dalmatinskih uglednika koji su odmah po mletačkom zauzeću Imotskoga, sredinom 1717. godine, dobili zemlju u Imotskom polju.⁷ U sačuvanim mletačkim katastarskim mapama zemljišne čestice na Perinuši upisane su kao posjedi pojedinih članova obitelji Franceschi ili drugih posjednika. Na katastarskim kartama ne navodi se i dodatak njihovu prezimenu, obiteljski nadimak Perinović, iako su osobni i obiteljski tj. rodovski nadimci uobičajeni i vrlo česti u tim krajevima. Najslavniji od svih Perinovića, odnosno Franceschija, jest Zuane Franceschi (Perinović) koji se istaknuo u borbi za oslobođenje Imotskoga 1717. godine.⁸ Međutim, o Zuaneu (što je u venetskom talijanskom Ivan) Franceschiju stvorena je prilična historiografska zbrka. Njegovo ime, prezime i nadimak navodi se na nekoliko načina, koliko god sličnih toliko i različitih.⁹

6 Geograf. širina: SJ. 43° 31' 38.03" odono prikazano u decimalnom brojnem sustavu 43.5272300, i geograf. dužina: IST. 17° 8' 47.4" ili u decimalnom brojnem sustavu 17.1465000. Poviše ove lokve, *jezerine*, su vrhovi Stražbenica (758 m), a nešto dalje i kameni vis Velike Stine (1349 m).

7 Za zasluge zemlju je dobio i Paolo Caralipeo, kojega pak u narodu pamte kao Despotovića. Stoga ga ovdje navođeni autori spominju kao Caralipeo Despotović, a i jedna njiva u Prološću, za koju se kaže da je bila njegova, zove se Despotuša.

8 Neposredno po okončanju vojne operacije, 1. kolovoza 1717., generalni providur Alvise Mocenigo piše i šalje izvješće u Veneciju o zauzeću Imotskoga te navodi kako su najzaslužniji Paulo Caralipeo i Zuane Franceschi.

9 Tako Andrija Nikić, pišući o izvješću generalnog providura iz Povijesnog arhiva u Zadru, navodi "Ivica Perinović-Franceschi", a na drugom mjestu piše o "Ivanu Franceschi – Perinoviću" (1989: 173–189). Izvještaj se može naći i na više mrežnih stranica, npr: www.modrojezero-org/docs/history/Oslobodbadjanje%20krajine.html ili na www.povijest.blogspot.com/2005/06/prof-fra-andrija-niki-osloboenje.html.

Maja Delić Peršen piše “Zuane Ivan Franceschi” te donekle različito pojašnjava postanak toponima Perinuša:

“Pridjevak Perinuša nije rodoslovno povezan s obitelji Franceschi nego je deriviran iz prezimena zadarske obitelji Perinović (Perin), koje su Franceschijevi početkom 18. stoljeća doveli kao upravitelje imanja i nadglednike poslova. Članovi iste obitelji su kao namjesnici pratili Franceschijeve i u drugim mjestima gdje se obitelj naselila. Tako je pridjevak Perinović veza za Perinušu i njezine vlasnike, te ga nalazimo u Kačićevoju¹⁰ Pismarici uz ime Zuane Ivana Franceschija (Kačić ga naziva Perinović Ive)” (Delić Peršen 2017).

Fra Kalo Jurišić uopće ne spominje prezime Franceschi. Govoreći o dramatičnim okolnostima napuštanja samostana u Prološkom blatu, fra Karlo navodi kako su franjevci, prije nego što su sagradili svoju rezidenciju pored Omiša, stanovali u kući koju su unajmili od Ivica Perinovića¹¹ (Jurišić 1972: 238).

Još jedan povjesničar, fra Robert Jolić u monografiji o Posušju – koje je u vrijeme oslobođanja Imotskoga bilo područje Prološkoga samostana što je uzdržavao župe u posuškom kraju tj. u Viru, Podbili i Posušju (te Gorici i Drinovcima) – navodeći istaknute osloboditelje Imotskoga, bez navođenja osobnih imena, navodi trojicu “Perinovića de Franceschi” (1998: 118).¹² Također i imotski fra-

10 Fra Andrija Kačić Miošić u jednoj strofi u svojem *Razgovoru ugodnom pjeva*: “*Leti soko' k gradu Imotskome:/ po imenu Perinović Ive,/ I opali varoš oko grada:/ To se zgodi rata malenoga.*”

11 Članova te obitelji ima i u Omišu, odakle potječu ovi u Imotskome. U Omišu je osim prezimena Franceschi zabilježen i oblik Defranceschi (usp. Celić 2006: 257, 529). Prezime Perinović *Rječnik JAZU* bilježi u Mostaru i u Dobroti. U jednom turskom opisu Bosanskog sandžaka iz 1604. godine, u mjestu zvanom Cvitje kod Sarajeva, zabilježena je zemlja Vučehna Perinovića. Franceschija ima i u Splitu te u Zadru, gdje se još 1357. spominje Nicolo Franceschi koji je uz pomoć Bernardina Perinovića zaslužan što je Zadar te godine pao u ruke Ludovika I. Anžvinca. Prezime povijesno postoji i u Istri, a danas ih, kao plod recentnih migracija, ima i drugdje po Hrvatskoj i svijetu.

12 “Od Hrvata se uz franjevce istaknuše posebno serdar Stjepan Vučković te colonel Ivan Dešković i trojica Perinovića de Franceschi” (Jolić 1998: 118). Imena se ne navode, ali se donosi još jedan oblik prezimena – Perinović de Franceschi. No, kao zaslužan u oslobođanju Imotskog 1717. godine, zbog čega mu je dodijeljena zemlja u Imotskom polju, bio je samo Zuane Franceschi. Druga dvojica iz obitelji Franceschi u katastrima se kao vlasnici zemlje nalaze nekoliko desetljeća kasnije, očito kao obiteljski nasljednici. Nakon Zuane prvi se spominje Antonio Franceschi. Naime, u sporenjima oko prava fratara da u crkvi svete Marije od Ružarija, u narodu zvanog Gospina crkva, ubiru milostinju, 1730. godine spominje se Antonio Franceschi.

njevci u kronici svojeg izbjeglištva u Omišu navode kako im je Ivica Perinović, ne navodeći talijanski oblik prezimena, darovao svoju kuću u Dobriču kod Vrulje.¹³ Postoji i dekret makarskog biskupa Nikole Bijankića¹⁴ koji je 1730. godine u sporu oko Gospine crkve na Opačcu presudio da je patron te crkve “Joannes Franceschi alias Perinovich”. U sporu oko crkvice s jedne strane je bio interes nadarene obitelji da ubiru milostinju na mjestu gdje se na hodočašćima okuplja narod iz pokrajine. Uputa crkvenih i svjetovnih vlasti franjevcima bila je da svoj nekadašnji samostan iz Imotskog polja s izbjegličkog mjesta na jadranskoj obali kod Omiša presele u grad Imotski, a da ga ne obnavljaju na otočiću u Prološkom blatu¹⁵ kamo su ga u 15. stoljeću nakon osmanskih provala i uznemiravanja premjestili s Opačca gdje je izvorno bio podignut.¹⁶ To, međutim, nije bilo odmah i bez poteškoća. Protiv gradnje samostana u gradu Imotskome bili su i fratri i narod. Narodni glavari, zvani harambaše, još 1738. godine odbili su dati suglasnost za izmještanje samostana iz Prološca u Imotski. Vezano uz to, fra Karlo Jurišić piše kako je Lašvanin primijetio da fratri oklijevaju s povratkom. Pred redovnički kapitul 1723. godine prvi kolonelo grada Imotskoga uputio je provincijalu (fa Petru) Lašvaninu)stariji brat poznatijeg ljetopisca fra Nikole Lašvanina) pitanje o preseljenju samostana iz Omiša u Imotski. Znakovito je što mu je provincijal odgovorio:

“U Prološcu u adi i pustinji jednoj, onde su se... vrsni oci uzdizali u nauku i svetinji, koji su bivali biskupi, ministry i vladaoci od provincije... Zato kad bi se god mogla činiti rezidenza valja je činiti na starini, gdi no su sve comodita’

13 Pozivajući se na Arhiv omiškoga samostana, podatak je donio Ujević (1994: 151–152), a otud ga je preuzeo i Grabovac (1995: 192).

14 U toj biskupovoj odluci, napisanoj u Makarskoj 18. 7. 1730., piše kako je titular Gospine crkve na Opačcu “Joannes Franceschi alias Perinovich”. To bi možda bio i prvi spomen dvostrukog prezimena mletačkog odličnika. Odluka je otisnuta u obliku letka jer je ova obitelj, nasuprot protivljenju naroda i fratara, očito bila prinuđena dokazivati vlasništvo i prava na ubiranje milostinje. Odluku je objavio Grabovac (1995: 210–211; 2017: 96).

15 Otočić se naziva Manastir i na njemu su vidljivi ostatci kamenih zidova. Predaja govori da su fratri, u želji da otočić osiguraju od upada Osmanlija, okolne ponore vode prekrivali volovskim kožama i time sprečavanjem odlijevanja vode utjecali na stvaranje otoka u jezeru.

16 Uoči Maloga rata, na koncu kojega je 1717. godine Imotski i najveći dio župe Imota oslobođen od Osmanlija, kršćanima u imotskom kraju osmansko breme postalo je preteško i većinom su izbjegli u primorje. Fratri su se najprije obratili poglavaru svoje Bosanske franjevačke pokrajine, provincijalu fra Petru Lašvaninu, koji se tada nalazio u Makarskoj, s pitanjem kamo da idu – u Bosnu ili u primorje. Odgovor fratrima bio je da trebaju ići onamo kamo je otišao i njihov narod, dakle, u primorje.

redovničke gotove, samo pokriti stare zidove. Drugo ne manjka: misto od svetinje redovničko i ritirato od svita.” (Jurišić 1978: 238)

Iz te privrženosti starom sjedištu i protivljenju novom, kako narodnih glavara, tako i redovnika, može se zaključiti da je upravo Donji Proložac, a ne grad Imotski, bio sjedište drevne župe Imota. Na području Imote razasuto je mnogo crkava posvećenih Gospi, ali osobito je vjernike privlačila Gospina crkva na Opačcu koja je bila hodočasnička.¹⁷

Vrh Biokova, koji natkriljuje čitavu pokrajinu, nosi ime Sv. Jure. U Prološcu pak župna je crkva posvećena sv. Mihovilu, dok je župna crkva u susjednim Studencima¹⁸ posvećena sv. Iliji. Na biokovskom je području uvjerljivo najveći broj crkava posvećen Blaženoj Djevici Mariji. Štovanje Gospe u narodu i danas je veoma izraženo i ima svoju stoljetnu povijest.

Krhotine mitske slike

S obzirom na prirodna obilježja prostora, područje Opačca i Perinuše, uz još neke toponime iz neposredne blizine ili nešto dalje, ali u istom području stare župe Imota – poput vrela (Zmajevo) Oko, naselja Lug ili Podbablje – mogu se prepoznati kao mokro mjesto, odnosno kao sveti prostor pretkršćanskog kulta, stare slavenske vjere. U mjesnoj toponimij, kršćansko nazivlje – Gospina crkva, sv. Mihovil, sv. Jure, sv. Ilija – dolazi iz reda nadomjesnih kršćanskih imena kojima je kršćanska vjera posvećivala prostor i pojedina mjesta (*interpretatio christiana*) koja su prethodno bila dio poganske svjetonazorske slike svijeta. Ovdje spominjani toponimi mogu se razumjeti kao iskaz svjetonazora prethodećega kršćanskom, a područje Opačca i Perinuše u Imotskom polju, neposredno kod mjesta Proložac Donji, može se razumjeti kao središte svetog prostora stare pretkršćanske vjere.

17 Grabovac navodi pjesmu neznanog autora koja rječito pokazuje pobožnost uz Gospinu crkvu u Prološcu gdje se i danas na Veliku Gospu slijevaju na tisuće hodočasnika: “Ali žene od Turskih vremena navikoše guliti koljena oko stare crkve kod Izvora. Lizuć mole prije nego zora ne odagna pomrčinu noći, jerbo Turčin u zoru će doći. Tako, rode i u naše doba žene mile pred zoru ko sjene, da bi mrakom zavjet izvršile i nestale poput morske pjene” (2017: 355).

18 Studenci su u susjedstvu Prološca, sjeverozapadno na visoravni od oko 600 metara n/m.

Opačac je (na)opak, Perinuša Perinova, odnosno Perunova, a Perinović je Perinov odnosno Perunov¹⁹. Tamo je nekada (do 14. stoljeća) bilo najprije neko svetište, pretpostavljeni benediktinski samostan, ali vjerojatnije mjesto pretkršćanskog kulta kojega je nadomjestila kršćanska pobožnost Velikoj Gospi. U naša područja franjevački misionari stižu potkraj 13. stoljeća da bi radili na iskorjenjivanju hereza, ali su vrlo vjerojatno imali posla i na iskorjenjivanju poganstva ili barem njegovih ostataka. U tom kontekstu treba tražiti objašnjenje toponima odnosno hidronima Perinuša. Franceschi zvani Perinovići imali su vezu s Perinušom utoliko što je bila njihov posjed. Perinuša svoje ime nije dobila po Perinovićima nego obrnuto, njihov nadimak ima vezu s Perinušom.

Povijesna je činjenica da je Zuane Franceschi, za zasluge u oslobođenju Imotskoga, dobio zemljište u predjelu Perinuše. Pogled na katastre, bilo one venecijanske ili kasnije austrijske, pokazuje da je Zuane Franceschi, potom i njihovi nasljednici, dobio više zemlje nego je sama Perinuša. Uvijek se navodi Zuane, potom njegovi nasljednici, ali se na katarstarskim kartama ne spominje prezime Perinović nego isključivo Franceschi. Da je ime tom rukavcu rijeke Vrljike došlo od hrvatske inačice mletačkoga prezimena, onda bi se sve zemljište nazvalo prema svome vlasniku, a ne samo jedan dio. Franceschi je iz nekog drugog razloga dobio hrvatsko prezime, baš kao i Paolo Caralipeo, drugi mletački zaslužni osloboditelj Imotskoga. On je, naime, u narodu nazivan Despotović²⁰ na što je do danas ostao spomen u Prološću gdje se jedna parcela i danas naziva Despotuša. Hrvati su slavenizirali mletačka prezimena baš kao što su i Mlečani romanizirali hrvatska. U talijanskom eponimskom rječniku Proložac Donji zove se *Villa Franceschi Inferiore*, dok se Proložac Gornji zove *Villa Franceschi Superiore*. Proložac preimenovan u Villa Franceschi očito je talijaniziranje hrvatskog toponima. U nastavku priloga vidjet ćemo da je bilo kroatiziranja talijanskog, odnosno *slaviniziranja* romanskog: Jupiter u Perun, Mars u Davor, pa i Dalmatinac u Hrvat, a osobito Zuane Franceschi u Ive Perinović. Drugo prezime obitelji Franceschi treba razumjeti upravo kao isticanje važnosti osobe koja se tako imenuje. Uostalom, nadimci se tako i nadijevaju: prema nekom obilježju, zaslugi, sličnosti s nekom važnom osobom, sposobnostima ili talentom koji netko

19 Veselko Velčić, jedan od podupiratelja mitoloških istraživanja Radoslava Katičića u Istri i Primorju, sve nas koji smo se pridružili i pratili prof. Katičića, nazivao je Perunovcima.

20 Nadimak *Despot* treba razumjeti kao "gospodin". Despot je gospodin i gospodar. U pjesmi *Koja usta rekla ona i odrekla*, zapisanoj u okolici Dubrovnika i objavljenoj 1848. godine u zbirci Lavoslava Župana, jedan stih glasi: "Ali veli despot gospodare".

ima pa ga se naziva prema uzoru. Nije ovdje riječ samo o suvremenoj praksi, inače dosta čestoj u ovim područjima gdje uz službeno ime i prezime gotovo svaka osoba ima još i dodani nadimak odnosno prezime. Ta praksa bila je i povijesno prisutna. U epitafu uklesanom na grobnoj ploči Žarka Dražojevića²¹ u splitskoj katedrali, Marko Marulić je početkom 16. st. napisao: *Qui toties sequum saturavit sanguine Martem/ Obtulit et magno parva trophaea Ioui* (Marulić 1508). Bratislav Lučin na hrvatski to prevodi ovako: “Onaj što mahnitog Marsa tolikrat nasiti krvlju / I što Jupiteru dar posveti – oružja plijen” (ibid.). Isti taj stih znameniti Šibenčanin fra Stjepan Zlatović²² koncem 19. stoljeća prevodi ovako: “Koji krvlju zalieva krutoga Davora / Dajuć silnom Perunu plien bojnog lovora” (1889: 123–124; Buljac 2008: 69). Marulić Dražojevića dalje opisuje kao: *Xarkus, Delmaticum gloria prima ducum* (Marulić 1508), što je u Lučinovu prijevodu: “Žarko, dalmatinskih svih vojvoda slava i cvijet” (ibid.). Fra Stjepan Zlatović, međutim, 1889. prepravlja imena i čitav kulturni kontekst pa u duhu svoga vremena prevodi: “Žarko, slava najprva vojvoda Hrvatskih” (1889: 123–124).

Očite su dvije tradicije u kojima se zaslužnog ratnika i junaka združuje s božanskim: latinska i slavenska. U prvoj, Marulićevoj, slava Dalmatinca Žarka Dražojevića uzdiže se u društvo rimskih božanskih veličina Jupitera i Marsa, kojih je ratnik svojim junaštvom postao dostojan. U drugoj, hrvatskoj i *slovenskoj*, istim se postupkom slava poljičkoga kneza, Hrvata Žarka Dražojevića, prikazuje slavenskim božanskim personama Davorom i Perunom, slavenskim inačicama rimskih božanstava.

Treba se stoga upitati nije li i fra Andrija Kačić Miošić mletačku slavu Zuanea Franceschija okrenuo na svoju narodnjačku stranu *slovinizirajući* ga kao Perinović Ivu. Starac Milovan u *Razgovoru ugodnom...* u jednom stihu pjesme o oslobođenju Imotskog pjeva: “Leti soko’ k gradu Imotskome:/ po imenu Perinović Ive, / I opali varoš oko grada:/ To se zgodi rata malenoga.” Pjesnik ovdje kaže kako je zaslužni mletački Dalmatinac Zuane Franceschi, koji je topovskom vatrom zasuo Imotsku tvrđavu, zapravo *slovenski*, odnosno hrvatski Ive Perinović, junak dostojan Perina – Perinović. On je “soko” koji pali kao što i Perun, kojemu je sokol personifikacija, pali munjom, *strelom nebeskom*.

21 Vitez Žarko Dražojević (1439.–1508.) poljički knez, slavni ratnik u graničnim područjima prema Osmanlijama, pokopan u katedrali sv. Duje u Splitu.

22 Stjepan (Stipan) Zlatović (1831.–1891.) bio je franjevački redovnik, arheolog, povjesničar i pisac.

Toponim Perinuša treba izvoditi iz osnove – Perin, pri čemu je objašnjiv upravo ovaj oblik imena – Perin, a ne Perun, kako se većinski u slavenskom pa i našem svijetu piše i izgovara ime ovoga poganskog slavenskog božanstva. Radoslav Katičić objasnio je tu razliku (Perin – Perun) ukazujući na srodnost inačice imena Perin s drevnom istočnoslavenskom tradicijom potvrđenoj u Novgorodu (Перыньская монастырь, odnosno Perinjski samostan), ali i na širem slavenskom jugu, u Makedoniji pa i na zapadu Hercegovine (usp. Katičić 2011: 168; 2014: 132–133; 2017: 150–151). Katičić objašnjava da je istovjetno značenje oblika Perin (Perinj) i Perun. Naime, “*Perin* je hrvatski glasovni lik praslavenskog *Perynb*” (Katičić 2014: 131), odnosno “*Perynj* nije drugo nego ženski lik toga božjega (Perunova) imena” (Katičić 2017: 151). Tako bi Perinuša bila ona koja je Perinova. Na području Imote, što uključuje i prekograničnu Bekiju²³ uobičajeno je da žene i nakon udaje imaju nadimak izveden iz njihova rodovskog prezimena. Tako se žena koja je rođena Zovko nakon udaje naziva Zovkuša, ona koja je bila Boban je Bobanuša, ona koja je bila Bandić udajom će postati Banduša, ona pak Pejić biti će Pejuša, žena rođena kao Tolić nakon udaje biti će Toluša, ako pak je prije udaje bila Zorić udajom će postati Zoruša itd.

Perin, kako je pisao Katičić, kao hrvatski glasovni oblik praslavenskog *Perynb*, na našim je područjima bio prisutan i u povijesnoj toponimiji, točnije u oronimu Prenj. Naime, Francesco Roselli, talijanski kartograf na dvoru Matijaša Korvina, tiskao je 1476. kartu istočnojadranskoga zaleđa s Bosnom i Hercegovinom. Na karti su dobro smještene u odnosu prema stvarnom stanju i sasvim jasno ispisane i danas postojeća imena kao *Narona*, *Buna*, *Piva*, *Drina*, *Bosna*, *Sana*. Prepoznatljivo je i *Iessero* (što je Jezero kod Jajca), *Lievac* (što je današnji Ljevač), potom *Sochol* (što je današnji Sokol), a *Svezay* je današnji Zvečaj. Lako je prepoznati i da je *Siebarnisa* današnja Srebrenica, a *Suonik* da je Zvornik itd. Na karti je Roselli ucrtao i upisao dva oronima: *Cupraes mons*, dakle visoravan Kupres ili Kupreško gorje, te *Perin mons* (Marković 1998: 64–66). Podudarnosti u

23 Bekija (od arap. *Baquia* – ostatak) područje susjednih općina Posušja (gornja) i Gruda (donja) koje je ostatak nekadašnjeg Imotskog kadiluka što je nakon oslobođenja Imotskoga i razgraničenja ostao u Otomanskoj carevini. Granica uokolo Imotskoga povučana je crtom topovskoga dometa. U hrvatskim graničnim područjima prema Bosni i Hercegovini postojale su tri bekije: Novska i Kostajnička koje su ustanovljene nakon Karlovačkog mira 1699. godine, dok je Imotska, koja je jedina zadržala ovaj naziv i obuhvaća područje od državne granice do granica općina Široki Brijeg i Ljubuški, nastala nakon Požarevačkog mira 1718. godine.

pisanju nekadašnjih i današnjih ovdje navedenih toponima na Rosellievoj karti pokazuju da je renesansni kartograf sasvim dobro upisao onovremeno ime velike hercegovačke planine Prenj. Oronim *Perin mons* Marković tumači kao prvi kartografski spomen planine Prenj, što na mapi i odgovara položaju planine Prenj. I bugarska Pirin planina u starijim dokumentima navodila se kao Perin planina.

U našoj pretkršćanskoj vjeri Perunova supruga je Mokoš, ona je na mokrom mjestu²⁴, na močilu: “Močilo je mjesto Mokoši, Perunove supruge koja se kao takva, kao gromovnikova supruga, zove i Perinj” (Katičić 2017: 152). Za odgovor na pitanje zašto se to mokro mjesto zove baš Perinuša, Katičić upućuje na Novgorod, odnosno na svetište boga Peruna na Perinji. Daljnja potvrda je i u već spomenutoj našoj tvorbi na *-uša* (ibid.), čime se tipično u tim krajevima, a i šire na područjima ikavskoga govora, od djevojačkog prezimena tvori ime koje i nakon udaje ukazuje na ženinu izvornu rodbinsku pripadnost.

Toponim Perinuša, dakle, nije nastao od prezimena Perinović, nego bi se prije moglo reći da je obrnuto – Perinuša ima istu osnovu kao i Perinović, tj. Perin. Čak i da je ova Perinuša u Imotskom polju, kako se učestalo tvrdi, postala od prezimena njenog vlasnika Franceschija zvanog Perinović, ostaje pitanje po kome se nazvala ona Perinuša u općini Posušje, na zaravni Podi, ispod planine Zavelim, nedaleko od istoimenog sela. Ondje, na zaravni, nalazi se jedna nevelika uzvisina, kao kakva gomila, obrasla raslinjem bolje nego okolna visoravan. Ispod uzvisine, okrenuto prema selu, staro je groblje. Podno groblja, dalje na visoravni, uz malo upornosti i teškog hoda po makijom zaraslom krškom području, može se naići na neveliko vrelo vode koja tek kod obilatih kiša istječe preko svog ruba, a inače ostaje u vlastitoj lokvi. Za takva mjesta u narodnom govoru kaže se *jezerina* iako mještani koji znaju (a mnogi i ne znaju) za ovu Perinušu kažu da je riječ o bunaru. Ova Perinuša na zaravni ispod Zavelima nije mogla dobiti ime po mletačkom titularu Franceschiju Perinoviću. Da ga je mletačka vlast i htjela nagraditi posjedom na tim krškim brdima, ne bi imala čime, jer područje je posve neplodno. Osim toga, nalazi se s druge strane nekadašnje mletačko-osmanske, a danas hrvatske i bosanskohercegovačke granice.

Činjenica je da su na području Imotskoga iznimno brojna Gospina svetišta, što je naglasio i Katičić te iz toga izveo zaključak da je prije pokrštenja na području Imotskoga bilo znatno prisutno štovanje božice Mokoši (2017: 141). Perunova supruga Mokoš, Perinova Perinuša (kao i novgorodska Perinja) je dolje u mokrom

24 O toponimiji mokrih mjesta vidi Brozović Rončević (1999).

polju. Gore, visoko na gori je Perun ili (kod štokavskih ikavaca) Perin, kao i u Novgorodu. U kršćanskom tumačenju slike svijeta gromovnika Peruna, koji nije munjama, nadomjestio je biblijski sveti Ilija, a štovanje Mokoši zamijenila je pobožnost Gospi. Sjeverozapadno od Prološca, na gorskoj visoravni, u mjestu Studenci, župa je sv. Ilije! Sjeveroistočno, s druge strane granice, nedaleko od Posušja, također gorskoga mjesta, je Ilijino brdo. Patron župne crkve u Prološcu Donjem je sv. Mihovil. Prema Katičiću “arkandeo Mihovil, ‘vojskovođa vojske nebeske’, često se javlja, i na crkvenom Istoku i na Zapadu, kao *interpretatio christiana* slavenskoga boga gromovnika” (2008: 80). Sliku svetoga pretkršćanskog prostora upotpunjuju još barem tri detalja na koje se nailazi i u drugim mjestima s očuvanim tragovima slavenske stare vjere. Znano je da se susret Perunove djece Jarila (ili Jurja u kršćanskoj interpretaciji), nakon njegova trudnog povratka izdaleka i preko vode, i sestre mu Morane, odnosno Mare, događa u lugu. U slavenskim jezicima riječ lug izvedena je iz indoeuropske osnove, a znači mjesto, livadu na zavoju (luku) rijeke (Katičić 2017: 178–179). U lugu se odvija sveta, plodonosna svadba. Možda je slučaj, ali ipak treba reći da se jedan dio u polju, nedaleko od Perinuše, zove Lug. U okruženju svetoga slavenskoga mjesta, kao opis “hidrografske danosti”, kako piše Katičić, nalazi se i hidronim (kadšto i ojkonim) *oko*. Široko je prisutan u slavenskim i baltoslavenskim jezicima, a znači čisto vodeno mjesto u blatnom okolišu, gdje voda dolazi iz dubine. Vezu s Velesom, slavenskim bogom suprotnikom Perunu, nalazi se u hidronimima *vražje oko* ili *zmajevo oko*. Velesa, božanstvo zelene plodnosti i stoke, kojega Rusi i danas zovu *skotji bog*, odnosno stočni bog, tek je kršćanstvo poistovjetilo s vragom i na nj navuklo nevaljala obilježja. Veles je kosmata zvijer, on je zmaj koji dolazi iz tog vodenog oka. U latvijskom jeziku sačuvano je pravo pripadanje oka: *Velna acis* su Velesove oči (Katičić 2014: 140–141). Jedan od izvora Vrljike je Oko. Uglavnom je u uporabi taj oblik naziva, ali se od pojedinih mještana može čuti i Zmajevo oko. Kako god bilo, na ovom mjestu mora se postaviti pitanje – čije je to oko? Na starim katastarskim kartama Imotskoga polja u predjelu Prološca upisana je i Žrnovnica. Možda je slučaj, no, znajući da su druge dvije Žrnovnice, ona istočno od Splita i ona podvelebitska, obje dio krajolika utvrđenih Perunovih svetišta, treba spomenuti i ovu u Imotskom polju. Druge prirodne datosti, osobito one hidrografske, ukazuju da ova Žrnovnica u Imotskom polju nije slučajna. Znano je, također, da su u krugu slavenskih svetih mjesta bila i sjedišta slavenske mjesne vlasti i sudišta. Kod naših kajkavaca, takva mjesta zvala su se *trema*, dok su se kod

štokavskih ijekavaca zvala *trijem*. Jedno takvo mjesto u okolici Križevaca, sjedište slavenske svjetovne i sudbene vlasti, istraživali su Vladimir Goss (2008; 2014: 98–99) i Radoslav Katičić (2014: 138–139). Je li u Imotskom polju mogla stolovati i narodna sudbena vlast? Znano je da je sudbena vlast, ona osmanskog kadije ili potom ona mletačkoga providura, stolovala u gradu Imotskom, ali nema navoda da je u Imotskom polju, na Perinuši, bilo sudište. No, u jednom navodu Mije Milasa (2011:36), istraživača mjesne povijesti i tradicija, koji tvrdi da na Perinuši zapravo i nije bilo sudišta, krije se mogući pokazatelj da je na Perinuši možda bilo i narodno sudište. Naime, prema narodnoj predaji o postanku prezimena Serdarević, koju je još 1960. zapisao Mate Šimundić u mjestu Župa, u okolici Imotskog, kaže se da je Hasan-aga Arapović ranjen u planini Biokovi, u mjestu Blogovi. Priča spominje Birka Serdarevića iz Rastovca (Donji Zagvozd u podnožju Biokova), slugu Hasan-age, vlasnika mnogo stoke, kao i sela Župa, Zagvozd i Grabovac. Čuvajući blago u podnožju Biokove Birka je našao puno cekina i dao ih svome gospodaru Hasan-agi Arapoviću koji je vjernost svojega slugu nagradio unaprijeđenjem u sredara i porotnika suda na Perinuši.²⁵ Milas doduše osporava pouzdanost navoda da bi na Perinuši bilo sudište, no ovu predaju o serdaru, porotniku sudišta na Perinuši, od kojega su potekli imotski Serdarevići, treba promotriti u kontekstu poznate činjenice da su na mjestima slavenske obrednosti postojala sudišta pa je mogla postojati i u Imotskom polju. Zna se također da osmanska vlast nije u svemu preuzimala sudbene ovlasti nego je kršćanskoj raji ostavljala mogućnost predstavljanja zajednice (seoski harambaše) te autonomnog običajnog sudovanja u prijeporima u zajednici. Na Perinuši je postojala stara kula, koja je do danas zvana “turska”. Na mjestu gdje su bili mlinovi, pojilište stoke, mostovi i raskrižja putova te mjesto kulta pretkršćanskog i kršćanskog, moglo je postojati i sudište pa i za vrijeme osmanske vlasti moglo je na Perinuši biti neka vrsta narodnog sudišta, starijeg od onoga službenoga, kadijinog odnosno državnoga u gradu Imotskome.

Zaključno, može se reći da u Imotskom polju, u području mjesta Proložac Donji, prirodne karakteristike, povijesno i jezično (toponimsko i hidronimsko)

25 Milas osporava pouzdanost te predaje. Pozivajući se na A. Ujevića, Milas piše: “Nakon oslobođenja Imotskoga od Turaka 1717., zaslužni su nagrađeni obilatim zemljištem. Tako su iz omiške krajine bili nagrađeni Ivan, Frane i Matej Perinović-Franceschi” te “Po prezimenu Perinović se zove Perinuša, lokalitet u selu Prološcu uz rijeku Vrljiku” i zaključuje: “Na Perinuši nije bilo suda za vrijeme Turaka, a niti se spominju porotnici iz čega se vidi da je ta priča nastala kod plemena Serdarevići i da je dugo vremena živjela među njima. U Imotskom je u to vrijeme stolovao kadija” (Milas 2011:36).

nasljeđe, kao i sačuvane tradicije (pobožnosti Gospi), uz kritički pristup nekim već uobičajenim historiografskim tvrdnjama otvaraju mogućnost zasnivanja utemeljenog zaključka: područje Opačca i Perinuše u Imotskom polju bilo je sjedište stare župe Imote, u kojoj je prije pokrštenja i zaživljavanja kršćanskoga svjetonazora bilo obredno središte stare, pretkršćanske vjere i svjetonazora lokalne slavenske zajednice. Tragovi stare vjere ostali su živjeti i u novome, kršćanskom svjetonazoru. Teško je, osim prema analogiji, zaključivati kako se i u koliko dugom razdoblju odvijala preobrazba staroga u novo, kršćansko. Možda to najbolje možemo razumjeti iz savjeta pape Grgura Velikog koji 597. godine piše opatu Mellitusu, kada je ovaj krenuo pridružiti se sv. Augustinu od Canterburyja u misiju obraćanja još nekrštenih Engleza. Papa je pisao:

“Reci Augustinu da ne smije uništiti hramove bogova, nego idole unutar tih hramova. Neka, nakon što ih pročisti svetom vodom, u njih stavi oltare i relikvije svetaca. Jer, ako su ti hramovi dobro izgrađeni, treba ih preobraziti od štovanja demona u službu pravog Boga. Dakle, videći da njihove bogomolje nisu uništene, narod će protjerati zabludu iz njihova srca i dolaziti na njima poznata i draga mjesta, priznati i obožavati pravog Boga. Nadalje, budući da im je običaj klati volove za žrtvu, trebali bi u zamjenu dobiti neku svečanost. Stoga neka i dalje na dan posvete njihovih crkava, ili na blagdan mučenika čije se relikvije u njima čuvaju, sebi grade kolibe oko svojih nekadašnjih hramova i tu prigodu vjerskim gozbama proslavljaju. Oni više neće žrtvovati i jesti životinje kao žrtvu đavlu, nego na slavu Božju, kojoj će kao darovatelju svega zahvaliti što su se nasitili. Dakle, ako nisu lišeni svih vanjskih radosti, bit će im lakše kušati one unutarnje. Jer sigurno je nemoguće sve odjednom izbrisati iz njihovih snažnih umova, baš kao, kad tko želi doći do vrha planine, mora se penjati pomalo i korak po korak.”²⁶

Možda su na sličan način razmišljali i djelovali prvi i kasniji kršćanski misionari, bili oni benediktinci ili franjevci, najprije jedni pa potom drugi, kada god su došli na područje nekrštene Imote.

26 Pismo Grgura Velikog (papinstvo od 590. do 604. godine) objavio je Beda Časni (Venerabilis) u djelu *Historia Ecclesiastica Gentis Anglorum*, 731. godine.

Turska čuprija na Perinuši početkom 20. st. Razglednica iz 1910. (izvor: Obiteljski arhiv Radovinović Jagul; <https://www.facebook.com/jagulovipodrumi/posts/1094921254028074/>, 3. travnja 2019.)

Vrelo Opačac uz rijeku Vrljiku. U pozadini Gospina crkva na Opačcu (autor fotografije: Luka Kolovrat; izvor: <https://gorgonija.com/2022/11/05/projekt-vodime-vode-imotske-krajine/>, 5. studenoga 2022.)

Opačac na rijeci Ohovštica u Crnoj Gori (autor fotografije: Rajo Klikovac; izvor: <https://www.wikiloc.com/hiking-trails/opacac-dupilo-33138854/photo-21345644>, 2019.)

Literatura

- BEZLAJ, France. 1961. *Slovenska vodna imena*, II. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, Dunja. 1999. "Nazivi za blatišta i njihovi toponimijski odrazi u hrvatskome jeziku". *Folia onomastica croatica* 8: 1–44.
- BULJAC, Miljenko. 2008. "Od pripovijesti do pripovijetke". *Zbornik o Stjepanu Zlatoviću*. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.
- CELIĆ, Josip. 2006. "Stanovništvo Omiša prema popisu iz 1806. godine". *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 48: 511–556.
- DELIĆ PERŠEN, Maja. 2017. "Obitelj de Franceschi u Imotskom od 1717. do danas". *Poskok.info*. <https://poskok.info/obitelj-de-franceschi-u-imotskom-0d-1717-do-danas/>
- GOSS, Vladimir P. 2008. "Two St. Georges and the Earliest Slavic Cultural Landscape Between the Sava and th Drava Rivers". *Peristil* 51/1: 7–28.
- GOSS, Vladimir. P. 2020. *Počeci hrvatske umjetnosti*, Zagreb: Ibis grafika.

- GRABOVAC, Vito Viktor. 1995. *Proložac kroz vjekove*. Proložac: Matica hrvatska, Ogranak Imotski.
- GRABOVAC, Viktor Vito. 2017. *Petnaest stoljeća crkve u Prološcu*. Proložac: Matica hrvatska, Ogranak Imotski.
- GRBAVAC, Jozo. 2017. *Povijest, vjera i kulturna baština u Imoti*. Zagreb: Školska knjiga.
- JUKIĆ, Ivan F. 1851. *Zemljopis i poviestnica Bosne Slavoljuba Bošnjaka*. Zagreb: Ljudevit Gaj.
- JURIŠIĆ, Karlo. 1972., *Katolička crkva na bokovsko-neretvanskom području u doba turske vladavine*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- KATIČIĆ, Radoslav. 2008. *Božanski boj – tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine*. Zagreb: Ibis grafika i Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu – Mošćenička Draga: Katedra Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga.
- KATIČIĆ, Radoslav. 2010. *Zeleni lug – tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine*. Zagreb: Ibis grafika i Matica hrvatska – Mošćenička Draga: Katedra Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga.
- KATIČIĆ, Radoslav. 2011. *Gazdarica na vratima – tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine*. Zagreb: Ibis grafika i Matica hrvatska – Mošćenička Draga: Katedra Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga.
- KATIČIĆ, Radoslav. 2014. *Vilinska vrata – i dalje tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine*. Zagreb: Ibis grafika i Matica hrvatska.
- KATIČIĆ, Radoslav. 2017. *Naša stara vjera – tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine*. Zagreb: Ibis grafika i Matica hrvatska.
- KLAIĆ, Vjekoslav. 1878. *Bosna*. Zagreb: Matica hrvatska.
- KLAIĆ, Vjekoslav. 1928. "Građa za topografiju i historiju Hlivanjske županije i grada Hlivna". *Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva* 15/1: 13–24.
- MARKOVIĆ, Mirko. 1998. *Descriptio Bosnae & Hercegovinae*. Zagreb: AGM.
- MARULIĆ, Marko. 1508. *Epitaphium Xarci Draxoeuii / Epitaf Žarka Dražojevića* [prejev s latinskog Bratislav Lučin]. Dostupno na: <http://virtualna.nsk.hr/marulic/epitaf-zarku-drazojevicu/>
- MILAS, Mijo. 2011. *Asanaginičina domovina*. Split: Matica hrvatska, Ogranak Split.
- NIKIĆ, Andrija. 1989. "Oslobođenje Imotske krajine od Turaka". U *Čuvari baštine, Zbornik radova simpozija u prigodi 250. obljetnice (1738.–1988) prijenosa Franjevačkog samostana u grad Imotski*, ur. M. Babić i B. Pezo. Imotski: Franjevački samostan Imotski – Makarska: Služba Božja.

- OSTOJIĆ, Ivan. 1964. *Benediktinci u Hrvatskoj i ostalim našim krajevima*, sv. II. Split: Benediktinski samostan Tkon kod Zadra.
- RŽEHAK, Viktor. 1958. "Manje poznate prirodne rijetkosti u BiH i potreba njihove zaštite". *Naše starine* V: 105–124.
- SNOJ, Marko. 2009. *Etimološki slovar slovenskih zemljopisnih imen*. Ljubljana: Modrijan.
- UJEVIĆ, Ante. 1994. "Historijat franjevačkog samostana". *Imotski zbornik* II: 141–162.
- ZLATOVIĆ, Stjepan. 1889. "Vitez Žarko Dražojević, knez i vojvoda Poljički". *Danica – kalendar i ljetopis Društva svetojeronimskog za prostu godinu 1889*. Zagreb: Društvo sv. Jeronima.
- ZORIĆ, Damir. 2022. "Opačac i Perinuša". U *Potisnute teme u umjetnosti i humanistici. Zbornik radova posvećen dr. sc. Vladimiru P. Gossu*, ur. D. Dujmović i P. Karković Takalić. Rijeka: Filozorski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 229–244.

Contribution for the picture of the mythical landscape in Imotsko polje

The article discusses several toponyms in Imotski polje in the area of Proložac Donji. Besides correcting some earlier misinterpretations, it presents a number of toponyms in which the remains of the mythical image of the old, pre-Christian worldview can be recognized.

Keywords: old Slavic faith, Opačac, Perinuša, Imotsko polje, Perun, Perin